

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Дюрягин И.Я. Применение норм советского права и социальное (государственное) управление : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук / И.Я. Дюрягин. – Свердловск, 1975. – 20 с.
2. Явич Л.С. Проблемы правового регулирования советских общественных отношений / Л.С. Явич. – М., 1961. – 214 с.
3. Горшенев В.М. Правоприменительная деятельность / В.М. Горшенев, И.Я. Дюрягин // Советское государство и право. – 1969. – № 5. – С. 21–25.
4. Карташев В.Н. Применение права / В.Н. Карташев. – Ярославль, 1980. – 286 с.
5. Балашова Е.Н. Взаимодействие правовых и неправовых правил регулирования при правоприменении / Е.Н. Балашова // Правовая политика и правовая жизнь. – 2006. – № 4. – С. 70–74.

УДК 336.5.531.2:35.087.44(045)

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ПРАВА ПІД ЧАС СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ

IMPLEMENT THE FUNCTIONS OF LAW IN INVESTMENT RISK INSURANCE

Зуєва В.О.,

*кандидат політичних наук, доцент,**доцент кафедри теорії та історії держави і права**Юридичного інституту Національного авіаційного університету*

Шапенко Л.О.,

*асистент кафедри теорії та історії держави і права**Юридичного інституту Національного авіаційного університету*

Стаття присвячена дослідженню питань реалізації функцій права під час страхування інвестиційних ризиків у сучасних умовах ринкової економіки. На основі теоретичних підходів до наукового тлумачення понять функцій права охарактеризовано механізм їх реалізації. Особливу увагу приділено аналізу регулятивної та охоронної функцій права, а також напрямів їх впливу на суспільні відносини під час здійснення інвестиційних вкладень.

Ключові слова: функція права, регулятивна функція права, охоронна функція права, інвестиційні ризики, реалізація функцій права, страхування.

Статья посвящена исследованию вопросов реализации функций права в процессе страхования инвестиционных рисков в современных условиях рыночной экономики. На основании теоретических подходов к научному толкованию понятий функций права охарактеризован механизм их реализации. Особое внимание уделено анализу регулятивной и охранительной функций права, а также направлений их воздействия на общественные отношения в процессе осуществления инвестиционных вложений.

Ключевые слова: функция права, регулятивная функция права, охранная функция права, инвестиционные риски, реализация функций права, страхование.

The article is devoted to research on implementation of the functions of law in the insurance investment risks in the modern market economy. Based on theoretical approaches to the scientific elucidation of the concept the functions of law, the authors described the mechanism of their implementation. Special attention is given to the analysis of regulatory and safety functions of law and directions of their impact on social relations in the process of investments.

Key words: function of law, regulatory law function, security function of law, investment risks, implementation of the functions of law and insurance.

Постановка проблеми. В умовах становлення й утвердження України як самостійної правової держави, орієнтованої на ринкову економіку, право поступово набуває ролі головного фактора, завдяки якому здійснюється цілеспрямований вплив на державу та суспільні відносини в різних сферах, у тому числі й у сфері страхування інвестиційних ризиків. У цьому сенсі на рівні науки теорії держави і права, страхового, інвестиційного права та інших галузей права постає низка важливих проблем щодо специфіки функціонування права в демократичній державі, а також визначення тих нових властивостей, які притаманні праву в умовах демократичного розвитку. Однією з таких проблем є аналіз реалізації функцій права, які відображають його сутність і соціальне призначення в демократичній державі й певною мірою те соціальне середовище, у якому реалізується правовий вплив на ті чи інші конкретні суспільні відносини [1, с. 4–5].

Незважаючи на те що загальнотеоретичними проблемами визначення категорій «функції права» та шляхів їх реалізації займалися ще з 60-х рр. ХХ століття, на сьогодні зазначені питання в сучасній науці остаточно не розкриті, оскільки існують різні підходи не тільки до класифікації функцій права, а й до того, які з них вважати основними, а які – похідними. Недостатньо розробленими також зали-

шаються проблеми реалізації функцій права у сфері страхування інвестиційної діяльності на випадок імовірного настання інвестиційних ризиків.

Тобто, актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю всебічного розгляду питань механізму юридичного захисту прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності, враховуючи, що захист прав та охоронюваних законом інтересів, забезпечуваний інститутом страхування, є одним із найважливіших елементів на шляху побудови правової держави з розвинутою ринковою економікою. Саме тому необхідно брати до уваги таку позицію під час розв'язання як загальних проблем функціонування правової системи, так і реалізації функцій права у сфері страхування інвестиційних ризиків.

Практичне значення цього дослідження пов'язане з тим, що, використовуючи право як важливий інструмент економічних перетворень і водночас визнаючи за ним важливу роль у розвитку економіки, необхідно мати комплексні знання про його функції, про те, як саме воно впливає чи може вплинути на інвестиційні відносини й кожного суб'єкта цих відносин. Загалом аналіз змісту функцій права та можливі шляхи їх реалізації дасть змогу визначити рівень соціально-економічного розвитку нашої держави.

Стан дослідження. Загальнотеоретичні й практичні аспекти функцій права та значення їх впливу на відносини в різних сферах суспільного життя досліджувалися такими вітчизняними й зарубіжними вченими, як А.І. Абрамов, С.С. Алексєєв, С.І. Братусь, В.М. Горшенєв, С.Д. Дроботов, А.С. Ємельянов, О.Д. Кобильник, В.С. Ковальський, О.В. Петришин, С.П. Погребняк, Ю.Л. Смирнікова, В.С. Смородинський та ін.

Розглядаючи проблему реалізації функцій права у сфері страхування інвестиційних ризиків неможливо залишити поза увагою праці С.М. Андросова, Л.В. Андрущенко, І.Г. Андрущенко, О.А. Бурбела, С.В. Єськова, О.М. Зайця, Р.А. Калюжного й інших науковців, які займаються питаннями державно-правового регулювання страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення економічної безпеки країни загалом.

Метою статті є з'ясування природи регулятивної й охоронної функцій права як правового явища, що впливає на функціонування інституту страхування під час захисту прав і законних інтересів суб'єктів та функціональних учасників інвестиційних відносин.

Виклад основних матеріалу. Виходячи зі змісту поняття «функції права», що визначається як основні напрями впливу права на суспільні відносини [2, с. 94], варто зазначити, що в юридичній науці поняття «функція» характеризує соціальну роль держави і права. Тобто, право як суспільний феномен розглядається у двох тісно пов'язаних вимірах – соціальному (у випадку здійснення впливу права на суспільну систему загалом) і юридичному (в разі наявності специфічного впливу на суспільні відносини, урегульовані правом). Враховуючи специфічний вплив права на суспільні відносини, виокремлюють юридичні функції права, серед яких основними є регулятивна й охоронна [2, с. 95; 3, с. 68–75].

Незважаючи на те що право й наділене певними ознаками саморегуляції, усі процеси врегулювати самостійно без використання інших механізмів воно не спроможне. Звідси випливає, що функції права мають механізм реалізації зовні, який складається з усіх суб'єктів права, наприклад, громадян, посадових осіб, об'єднань, державних органів тощо. Реалізація юридичних функцій права здійснюється як через систему права, зокрема галузі, інститути, норми, договори, прецеденти, акти застосування права, так і шляхом відповідної діяльності органів державної влади [4, с. 4].

На основі аналізу дослідження, проведеного Ю.Л. Смирніковою [5, с. 9], регулятивну функцію права можна визначити як якість права, зумовлену об'єктивною необхідністю здійснення діяльності в тій чи іншій сфері суспільних відносин, що виражається в можливості здійснення правового впливу на публічні чи приватні відносини. Головним призначенням цієї функції права є регулювання суспільних відносин, тобто досягнення їх упорядкування, забезпечення передбачуваності поведінки суб'єктів, що є учасниками інвестиційного ринку, з метою гарантування захисту їх інтересів. Регулятивна функція права останнім часом набуває все більшого значення, оскільки в умовах розвитку ринкової економіки ті відносини, що нині виникають між суб'єктами господарювання й раніше не потребували правової регуляції, підлягають правовому впливу з метою здійснення насамперед превентивних заходів, необхідних для сталого економічного розвитку різноманітних підприємств.

Реалізація регулятивної функції права може здійснюватися за різними напрямками [2, с. 95]:

1) забезпечення суспільного компромісу й досягнення справедливого балансу інтересів, тобто для досягнення соціального та економічного інтересу право сприяє виробленню взаємовигідних або взаємоприйнятних умов вкладення інвестицій, недопущення порушення прав суб'єктів і учасників інвестиційної діяльності, запобігання настанню інвестиційних ризиків тощо;

2) організація поведінки учасників інвестиційної діяльності. У цьому випадку право пропонує суб'єктам певну програму дій у тих чи інших типових ситуаціях, визначає допустимі межі поведінки, запроваджує процедури реалізації прав і обов'язків (наприклад, можливість звернення до суду в разі порушення умов інвестиційного договору, нездійснення страхових виплат у випадках настання інвестиційного ризику тощо);

3) закріплення правових статусів суб'єктів правовідносин. Правом закріплюються відповідні права й обов'язки суб'єктів страхових та інвестиційних відносин чи інших суб'єктів, що здійснюють вплив на ці відносини (наприклад, закріплення статусу юридичної особи, держави, підприємця, суб'єкта владних повноважень, інвестора, банкрута, страховика чи страхувальника тощо);

4) установа засобів і процедур розв'язання конфліктних ситуацій під час здійснення страхування інвестиційної діяльності. Правом визначаються ефективні інструменти припинення чи запобігання можливим конфліктам як у публічній, так і приватній сфері (наприклад, інвестиційний договір, договір страхування інвестиційних ризиків, переговори, відшкодування збитків, судове провадження). Для ефективної реалізації функції права в цьому напрямку створюються спеціальні суб'єкти, наділені повноваженнями щодо остаточного вирішення таких конфліктів (суд, третейський суд тощо).

Погоджуючись із думкою В.С. Ковальського, необхідно зазначити, що регулятивна функція за своєю природою має суб'єктивно-об'єктивне відношення й вертикальну структуру, а тому забезпечується конституційним устроєм держави, регламентаційною й упорядкувальною діяльністю державних органів [3, с. 68]. Звідси випливає, що основні параметри цієї функції зафіксовані в конституційних нормах. Проте з урахуванням того, що функції права здійснюють вплив на конкретні відносини (у цьому випадку на страхові відносини, що виникають під час інвестиційної діяльності), Конституція не є єдиним джерелом, на якому базується регулятивна функція. Ця функція ґрунтується на масивному пласті нормативно-правових документів: міжнародні угоди, які підписала та ратифікувала Україна, Цивільний кодекс України (2003 р.), Господарський кодекс України (2003 р.), закони та постанови Верховної Ради України, зокрема Закон України «Про страхування» (1996 р.), укази й розпорядження Президента України, декрети та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні акти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [6, с. 51–52].

Зазначене свідчить про наявність уповноважених суб'єктів, які регулюють відносини у сфері страхування інвестиційних ризиків, тобто контроль за діяльністю суб'єктів інвестиційних відносин і забезпечення їхньої правової активності є прерогативою держави, ефективність якої залежить від наявності примусових владних повноважень її органів.

Паралельно з регулятивною функцією права існує охоронна функція, яка розкриває важливий аспект призначення права, що пов'язаний з охороною (захистом) правових суспільних відносин [2, с. 96–97]. Тобто, охоронна функція права покликана захистити правовий порядок, стабілізувати відносини в суспільстві й забезпечити дотримання тих правил, що встановлюються в порядку реалізації регулятивної функції права.

Охоронна функція реалізується шляхом створення норм, які закріплюють підстави та заходи юридичної відповідальності, тим самим запроваджуючи додаткові гарантії ефективного здійснення правом його регулятивної функції.

У процесі реалізації охоронної функції вплив на суспільні відносини може спрямовуватись на таке [2, с. 96–97]:

1) відновлення порушених прав і компенсація завданих втрат, що пов'язуються із визнанням неправомірних

дій нікчемними та поверненням до первісного стану, відшкодування порушником завданих збитків тощо;

2) суспільна відплата за правопорушення, яка полягає в накладенні на правопорушника покарання, обмеженні його прав, а також покладенні на нього додаткових штрафних санкцій тощо;

3) запобігання можливим правопорушенням шляхом запобігання вчиненню нових протиправних діянь особою, що вже скоїла правопорушення; застосування до цієї особи відповідних обмежувальних заходів (наприклад, заборона займатися відповідним видом діяльності – підприємницькою, страховою справою); загальне запобігання правопорушенням шляхом переконання суб'єктів у необхідності дотримання певних правил поведінки та недопущення вчинення протиправних дій (наприклад, цільове використання інвестиційних ресурсів з метою забезпечення від настання інвестиційних ризиків).

Висновки. Аналізуючи вищезазначене й опираючись на думку В.С. Ковальського, варто визначити, що питання реалізації охоронної функції права передбачає виконання певних інституціональних завдань, поєднання методів державної діяльності, зокрема правотворчості, державного управління, державного контролю, правосуддя, правоохоронної діяльності [7, с. 185–186]. Мається на увазі, що реалізація охоронної функції права пов'язана як з функціонуванням держави та її органів, так і з самою системою права і якістю права загалом.

Розгляд праць, присвячених питанням розвитку інвестиційної діяльності, свідчить про те, що на сьогодні інвестиційний клімат України перебуває в непривабливому стані, пов'язаному з політичною нестабільністю, недосконалістю законодавчої влади. Саме тому під час реалізації функцій права на державу покладається завдання прийняти відповідні програми розвитку інвестиційного ринку й гарантувати інвесторам недоторканність їх капіталу й можливість його повернення з відповідним доходом [8]. Також важливе значення для забезпечення ефективного функціонування страхового ринку має регулятивна функція права, вплив якої має сприяти подальшому розвитку законодавчої та нормативної бази, посиленню впливу держави на проведення інвестиційної політики, інтеграції України в міжнародні структури, що визначають міжнародну політику в галузі страхування [9, с. 45–47].

Як висновок, варто зазначити, що зміст функцій права має як юридичний, так і соціальний аспекти, взаємопов'язані між собою можливості права здійснювати юридичний вплив на сферу суспільних відносин. Реалізація функцій права під час страхування інвестиційних ризиків передбачає діяльність як безпосередніх учасників інвестиційних відносин, так і держави та її уповноважених органів, спрямовану на регулювання фінансово-правових відносин (юридичний аспект) і запобігання можливим фінансово-правовим конфліктам (соціальний аспект).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дроботов С.А. Реалізація функцій права в умовах розвитку демократичної, правової держави : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / С.А. Дроботов ; Відкритий міжнар. ун-т розв. людини «Україна». – К. : [б. в.], 2011. – 20 с.
2. Теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / [О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.] ; за заг. ред. О.В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – 368 с.
3. Ковальський В.С. Охоронна функція права : [монографія] / В.С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 336 с.
4. Ковальський В.С. Функції права: поняття, джерела, динаміка / В.С. Ковальський // Теорія і практика інтелектуальної власності. – К. : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України, 2009. – С. 3–10.
5. Смирникова Ю.Л. Регулятивна функція фінансового права: системний підхід і реалізація : автореферат дисс. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.14 / Ю.Л. Смирникова. – М., 2012. – 52 с.
6. Роль страхування у забезпеченні економічної безпеки : [монографія] / [О.А. Бурбело, С.В. Єськов, С.М. Андросов, О.М. Заєць] ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Дідоренка, 2011. – 176 с.
7. Ковальський В.С. Кваліфікація діянь і реалізація охоронної функції права / В.С. Ковальський // Вісник академії адвокатури України. – К. : ВЦ Академії адвокатури України, 2010. – № 1 (17). – С. 183–188.
8. Яковлева О.В. Інвестиційна складова економічної безпеки держави // О.В. Яковлева // Актуальні питання безпеки фінансової системи держави : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Харків, 21 лютого 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/finbezpeka/97_yakovleva.pdf.
9. Калюжний Р.А. Державно-правове регулювання страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності / Р.А. Калюжний, Л.В. Андрущенко, І.Г. Андрущенко. – К. : МП Леся, 2012. – 184 с.